

Wantrouw heersers die verheerlijkt worden

Un Ballo in Maschera bij de Vlos en de Munt

*Steven Pimlott en Guy Joosten laten de sprookjeskoning
op zijn troon. Gunther Sergooris houdt
een pleidooi voor verbeelding en artistieke durf.*

Op 6 september 1791 ging *La Clemenza di Tito*, opera seria van Mozart, in première. De goedheid van de absolute monarch wordt er verheerlijkt. Het slotkoor smeekt: 'Eeuwige goden, waakt over zijn heilige dagen, behoedt in hem Romes geluk'.

Verdi's *Un Ballo* werd gecreëerd in 1859. In dit stuk sterft de koning, niet zozeer ten gevolge van politieke, maar wel als resultaat van amoureuze verwickelingen. Ook daar smeekt het koor: 'Behoud voor ons, genadige God, een zo groot en edelmoedig hart: Het is op aarde voor ons armzaligen een straal van uw goddelijke liefde.' De Franse Revolutie had de koningen doen beven, maar in de operalibretti was hun positie vrijwel onaangestast gebleven.

Mozart schreef zijn opera ter ere van de kroning van Leopold II tot koning van Bohemen en Verdi en zijn medestanders droomden luidop van Victor-Emanuel als symbool van het verenigde Italië. Het beeld van de heerser is in beide werken vrijwel identiek. Dat Verdi last met de censuur kreeg,

omdat hij het waagde een koningsmoord ten tonele te voeren, zegt niets over het politieke gehalte van Verdi's werk, maar alles over de idiotie van de Napolitaanse censuur. Verdi en zijn librettist Antonio Somma hadden zich immers uitgesloofd van hun Gustaaf III, koning van Zweden, 'een vader des vaderlands' te maken, kortom een crème van een koning.

Weliswaar wordt hij verliefd op de vrouw van zijn vriend, maar zoals het een man van eer betaamt, zal hij afstand doen van de beminde. Voor het overige droomt hij van een eervolle dood op het slagveld en gaat hij gebukt onder de zware taak 'over zijn kinderen' te waken. Hij loopt immers niet hoog op met de mondigheid van zijn onderdanen. Als hij ten gevolge van een jammerlijk misverstand uit de weg wordt geruimd, besteedt hij zijn laatste adem aan het schenken van vergiffenis aan zijn belagers en met 'Addio per sempre, miei figli' neemt hij op passende wijze afscheid van dit aardse tranendal.

Als je zo'n personage ten tonele voert, zou je enige scepsis mogen verwachten, een iro-

nische kanttekening bij zoveel grootmoedigheid. Dat soort heersers die van zichzelf weten dat ze het beste met hun volk voorhebben, zou voor enig ongemak moeten zorgen. De geschiedenis heeft ons geleerd die identificatie van heerser en natie te wantrouwen.

Operettepakje

Dat Steven Pimlott, de regisseur van de productie van *Un Ballo in Maschera* in de Vlaamse Opera, Gustavo liet opkomen in een operettepakje als een uit de *Zigeunerbaron* weggelopen Sandor Barinkay, lijkt dan ook niet zo'n gek idee. Dat hij hem liet omringen door een indrukwekkende lijfwacht, brengt een correctie aan op de hagiografie van de koning, want wie zoveel bescherming nodig heeft, is met zijn 'ongehoorzame kinderen' misschien wat te streng omgesprongen. Horn en Ribbing, de samenzweerversers, die in de opera helemaal niet uitgewerkt worden, laten in het derde bedrijf in enkele schaarse regels, een ander geluid horen. Zij hebben het over een aangeslagen voorvaderlijk kasteel en een gedode broer, zij besluiten 'Se trafisse, soccomba trafitto, Tal mercede pagata gli va!' (Hij die doodde zal door het zwaard worden gedood, Dat is zijn verdiende loon!) Pimlott begaat echter de vergissing de lijfwachten en de samenzweerversers zo karikaturaal voor te stellen, dat het effect van een mogelijke dissonant in de verheerlijking van de koning volledig verloren gaat. De mogelijkheid van een theatraal spannende kanttekening wordt overboord geëgooid.

Slechts op het einde van het eerste bedrijf vindt Pimlott een beeld dat relevant is voor de maatschappelijke achtergrond van het werk. Het toneelstuk gaat neer, het koor staat voor het voetlicht en kijkt in de toeschouwersruimte en heft zijn lofzang op Gustavo aan: 'O figlio della patria...', in de zaal nemen lijfwachten plaats en Christian, de zeeman, vuurt het publiek aan in te stemmen met de algemene jubel. In dit slotkoor (een opvallende voorstudie voor de triomfscène uit *Aida*) weerklinken nauwelijks hoorbaar de woorden van Horn en Ribbing, de samenzweerversers: 'Die serviele horde (...) Ze bewierookt haar idool zonder te weten waarom.'

Sprookjeskoning

In de productie van Guy Joosten in Brussel werd geen enkele poging gedaan in de richting van het aanbrengen van een maatschappelijke dimensie. Hij lijkt te gaan in de richting van een associatie van gouverneur Riccardo - Verdi werd door de censuur gedwongen van zijn Zweedse koning Gustavo